

აგრობიზნესის განვითარების ორიენტირები აგრარულ სექტორში

ვაჟა ზეიკიძე, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
დალი ბაიდაური, ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი
თენგიზ ლაჭყეზიანი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
ლეილა გეგენავა, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ქვეყნის აგრობიზნესის განვითარების პრიორიტეტების საკითხები. მოცემულია მთლიანად ქვეყნის და მისი ცალკეული რეგიონების სასურსათო ბაზრის ახალი სტრატეგიის დამუშავება, მნიშვნელობა, მთავარი ორიენტირები. ამასთან ერთად, გამოვლენილია ის ნაკლოვანებები, რომლებიც არსებობენ აგრობიზნესის განვითარებაში და მოცემულია წინადადებები მათ აღმოსაფხვრელად.

The ADA guidelines in the agricultural sector

Summary

The article discusses the priorities of the ADA. The country as a whole and its individual regions of the grocery market in the form of a new strategy for development, a main reference. In addition, it revealed flaws that exist in the development of agribusiness and adopted proposals to eliminate them.

* * * * *

ქვეყნის აგრობიზნესის მაკროეკონომიკური რეგულირება უპირველეს ყოვლისა მოითხოვს მისი სტრატეგიის შემუშავებასა და აგრარული სექტორის განვითარების ძირითადი ორიენტირების განსაზღვრას. სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან თითქმის თვითმხილვადი მიშვებული აგრარული სექტორის განვითარება, სახელმწიფომ მთლიანად მოიხსნა საკუთარი მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის ვალდებულებები. სოფლის მეურნეობის და გადამამუშავებელი მრეწველობის განვითარებას და სურსათით ვაჭრობას სტიქიური ხასიათი ჰქონდა.

თანამედროვე ეტაპზე, ქვეყნის აგრობიზნესის მაკროეკონომიკური რეგულირების ქმედითი ინსტრუმენტი უნდა გახდეს აგრობიზნესის გრძელვადიან პერიოდზე (5-7წელი) გათვლილი განვითარების ახალი სტრატეგია. პროგრამის ამოსავალ საწყისს წარმოადგენს ეროვნული თავისებურებების და მსოფლიო მეურნეობის გამოცდილების შესამება (სინთეზი). ქვეყნის მრავალდარგოვანი აგრარული სექტორის განვითარების პრიორიტეტი ორიენტირებული უნდა იქნეს ეკოლოგიურად სუფთა, ხელმისაწვდომ და მაღალი კვებითი ღირებულების პროდუქციის წარმოებაზე, რაც სამომავლოდ გახდება აგრარულ

სექტორში წარმოებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ზრდის საიმედო მიმართულება.

პროგრამაში უნდა განისაზღვროს ფერმერულ (გლეხურ) მეურნეობათა განვითარების პერსპექტივები, ქვეყნის რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური დონის გამოთანაბრების ეკონომიკური და ორგანიზაციული ფაქტორები, საწარმოო და ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბების ამოცანები. თითოეული რეგიონის მიხედვით უნდა შემუშავდეს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მიზნობრივი პროგრამა, რომელშიც განისაზღვრება შიდა-რეგიონული პრიორიტეტები;

აგრარული სექტორის თანამედროვე მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნისა და სერვისის განვითარების მიზნით უნდა დაჩქარდეს ლიზინგის (ფრანჩაიზინგის) გამოყენება, მანქანა-ტექნოლოგიური ცენტრების (სერვის ცენტრების) ფორმირება, გადამამუშავებელი (უპირატესად საშუალო და მცირე სიმძლავრის) საწარმოების ქსელის შექმნა;

უნდა მოხდეს მანქანა-ტრაქტორთა ტექნოლოგიური ცენტრების შექმნა პირველ ეტაპზე სახელმწიფოს სახსრებით, რომლებიც დაკვეთით შეასრულებენ სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებს, უზრუნველყოფენ რეკომენდაციების მიწოდებას და გაუწევენ კონსულტაციებს აგრარულ სექტორში დასაქმებულ მენარმეებსა და ფერმერებს.

მსოფლიო ბაზარზე გასვლის მიზნით უნდა შემუშავდეს ექსპორტ-იმპორტის სრულყოფის ღონისძიებები. საექსპორტო და იმპორტმემცვლელი პროდუქციის წარმოების სტიმულირების კუთხით;

შიდა ბაზრის გაფართოების მიზნით უნდა განხორციელდეს რეგიონებს შორის სამეურნეო კაპიტალის ინტენსიფიკაცია და ვაჭრობის გაფართოება;

აგრობიზნესის სახელმწიფო რეგულირება ორი ძირითადი ეკონომიკური ბერკეტით განხორციელდება, საბიუჯეტო (ფისკალური) და ფულად-საკრედიტო. ფისკალური და ფულად-საკრედიტო ბერკეტები საბოლოოდ შეჯერებული უნდა იქნეს ქვეყნის განვითარების სოციალურ-ეკონომიკურ ინტერესებთან;

აუცილებელია ფასების პარიტეტის აღდგენა (აგრარული სექტორი ფასების დისპროპორციის გამო არათანაბარ მდგომარეობაშია მრეწველობასთან). უნდა შემუშავდეს ღონისძიებები სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის პროდუქციაზე პარიტეტული ფასების აღდგენის და მხარდაჭერის შესახებ. ფასების რეგულირება უნდა განხორციელდეს კვლავწარმოების მთელი პროცესის ყველა ეტაპზე (წარმოება, გადამამუშავება, რეალიზაცია.)

მიზანშეწონილია სახელმწიფო დაკვეთის მექანიზმის გამოყენება. სახელმწიფო დაკვეთებში ჩართულნი უნდა იქნენ ის საწარმოები, რომლებიც აგრარული სექტორისათვის აწარმოებენ ახალ ტექნიკასა და მოწყობილობებს, სასუქებს, შხამ-ქიმიკატებს და სხვა საშუალებებს. მათი შესყიდვების დაფინანსება უნდა განხორციელდეს სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდიდან. შესყიდვები შესაძლებელია განახორციელოს სპეციალიზირებულმა სამსახურებმა. იგი შესაძლებელია იყოს კოოპერატივი, სახელმწიფო საწარმო, ან ერთობლივი საწარმო სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის წილობრივი მონაწილეობით. მაგალითად, მარცვლეულის შესყიდვის ფუნქცია შესაძლებელია გადაეცეს წისქვილმბინატებს, რომლებსაც მარცვლეულის შესანახი შესაბამისი სათავსოები გააჩნიათ.

აუცილებელია დაზღვევის ისეთი სახეების ჩამოყალიბება რომელიც უზრუნველყოფს აგრარულ სექტორში დასაქმებულთა შემოსავლების დაცვას. ბუნებრივი (გვალვა, წყალდიდობა, სეტყვა, მიწისძვრები), ბიოლოგიური (დაავადებები, მავნებლები) და ეკონომიკური (ფასების გაუთვალისწინებელი ცვლილებები) ფაქტორებისაგან. დაზღვევის სისტემები უნდა ფუნქციონირებდნენ კომერციულ საწყისებზე, პირველ ეტაპზე სასტარტო კაპიტალის ფორმირება უნდა მოხდეს სახელმწიფოს ხარჯზე.

ასეთი პროგრამის სახით, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოგვევლინოს საქართველოს და მისი ცალკეული რეგიონების სასურსათო ბაზრის ფორმირების ახლი სტრატეგია. მასში გათვალისწინებული უნდა იქნეს ღონისძიებათა ფართო სისტემა, რომელიც მოიცავს სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულისა და სურსათის წარმოების განსაზღვრული დონის მიღწევას, საბაზრო ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებას, სურსათის სამამულო მწარმოებელთა მხარდაჭერას, სურსათზე გარანტირებული ფასების დადგენა-შენარჩუნებას, ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრას და მთელ რიგ სხვა ღონისძიებებს, რომელთა გატარებაც აუცილებელია სასურსათო ბაზრის ფორმირებისა და ნორმალური ფუნქციონირებისათვის.

სადღესოდ აგრობიზნესის მაკროეკონომიკური რეგულირების ასეთი პროგრამების არარსებობა დღის წესრიგში აყენებს მუშაობის გააქტიურების აუცილებლობას მისი შემუშავების მიმართულებით.

პროგრამის მთავარი ორიენტირებია: დასახული მიზნის მიღწევა, სასურსათო ბაზრის სტაბილურობა, რყევების თავიდან აცილება, კონკურენტული გარემოს შექმნა და შენარჩუნება, დასაქმების დონის ამაღლება, აგრობიზნესის სისტემაში დასაქმებულთა შემოსავლების სტაბილური ზრდა.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ქვეყანაში სასურსათო რესურსების ფორმირება უნდა განხორციელდეს უპირატესად კერძო სექტორის ინტენსიური განვითარებით. ხოლო სახელმწიფომ რეგულირებისათვის მიზანშეწონილია გამოიყენოს სახელმწიფო შეკვეთების მექანიზმი, მწარმოებელთაგან პროდუქციის გარანტირებულ ფასებში შესყიდვა და

ფიუჩერული გარიგებები.

ამ მიზნით ათვისებულ უნდა იქნეს განვითარებული ქვეყნებში მწარმოებელთა მხარდაჭერის აპრობირებული ფორმები და მეთოდები (სუბსიდია, დოტაცია, ექსპორტის დაკრედიტება), იმ ზომით და ფარგლებში, რაც დაშვებულია საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციების დოკუმენტებით, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის სტანდარტებითა და წესდებით, საქართველოს მიერ ნაკისრ საერთაშორისო ვალდებულებებით. ამასთან, რეგულირებისათვის ფართოდ არ უნდა იყოს გამოყენებული არაპირდაპირი სუბსიდირების მექანიზმები. ამ ფორმების გამჭვირვალობა და მიზნობრიობა განპირობებულ უნდა იქნეს შესაბამისი სახელმწიფოებრივი პროგრამებით.

ქვეყანაში მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის, შესაბამისი ფულად-საკრედიტო და საბიუჯეტო პოლიტიკის ფარგლებში, შესაძლებლობათა არსებობის კვალობაზე უნდა შემუშავდეს და განხორციელდეს სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულისა და სურსათის სამამულო მწარმოებელთა მხარდაჭერის, აგროსასურსათო კომპლექსის დარგებში დასაქმებულთა შემოსავლების სტაბილურობის უზრუნველყოფის, საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარების პროგრამები, რომელთა დაფინანსება განხორციელდება კონკურსის საფუძველზე.

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულისა და სურსათის ძირითად სახეობაზე ფასების გათავისუფლება მოხდა 1992 წლის თებერვალსა და ივლისში განხორციელებული ფასების ლიბერალიზაციის მეორე რაუნდის შედეგად. მთავრობის კონტროლის ქვეშ დარჩა მხოლოდ პურის, რძის და ზოგიერთი საზოგადოებრივი მომსახურების ფასები. 1995 წლის დასაწყისისათვის სასურსათო პროდუქტებიდან მხოლოდ პური და რძე იყიდებოდა ფიქსირებული ფასებით, ე.წ. „რეკომენდებული ფასები“ გამოიყენებოდა სახელმწიფო მაღაზიებში გაყიდულ ბევრ სასურსათო საქონელზე (ჩამოსასხმელი ღვინო, ლუდი, მინერალური წყალი, ძხვების სხვადასხვა სახეობები, ხილი და დაკონსერვებული ბოსტნეული). ამასთან, აღნიშნული ფასები საზოგადოდ 30-80%-ით უფრო დაბალი იყო ანალოგიურ პროდუქტებზე კერძო მწარმოებლებისა და იმპორტიორების მიერ დადგენილ ფასებთან შედარებით.

თანამედროვე ეტაპზე აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულსა და სურსათზე ფასწარმოქმნის მკვეთრი სახელმწიფოებრივი კონცეფციის შემუშავება და გატარება. რომელიც გულისხმობს სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულზე გარანტირებულ, ხოლო სურსათზე კი - ზღვრული საბაზრო ფასების დადგენას. ასეთმა ფასმა უნდა დაფაროს მათი წარმოების დანახარჯები და უზრუნველყოს გაფართოებული კვლავწარმოების პირობები.

ქვეყნის აგრობიზნესის მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის საქმეში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მის სათანადო საბიუჯეტო დაფინანსებას. დღეისათვის აგრარული სფეროს დარგთა საბიუჯეტო დაფინანსება ფაქტურად ვერ უზრუნველყოფს

ამ სფეროში წარმოების სტაბილურობას; გამოყოფილი საბიუჯეტო სახსრები ვერ უზრუნველყოფს აგრარული სექტორის ეფექტიან ფუნქციონირებას.

ამასთან დაკავშირებით, აუცილებელია აგრარული სფეროს დაფინანსების პოლიტიკის გარდაქმნა, საბიუჯეტო სახსრების ძირითადი ნაწილის მიმართვა ცენ-ტრალური და რეგიონული მიზნობრივი კომპლექსური პროგრამების დაფინანსებაზე. აგრარული სფეროს ფინანსური მხარდაჭერა უნდა წარიმართოს შემდეგი მიმართულებებით: საბიუჯეტო ასიგნებანი მიზნობრივ პროგრამებზე; კაპიტალურ დაბანდებათა დაფინანსებაზე; დოტაციისთვის პროდუქციასა და მატერიალურ-ტექნიკურ რესურსებზე; ასიგნებანი დაზღვევაზე; საბანკო სესხების ნაწილობრივ კომპენსაციისთვის.

აგრარული სექტორის დარგთა მენარმე სუბიექტების დაკრედიტების დღეისათვის მოქმედი სისტემა საჭიროებს დახვეწას ახალი ეკონომიკური პირობებიდან გამომდინარე. ამ მიზნით სოფლის მეურნეობის სამინისტროს „სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტომ“ მნიშვნელოვნად უნდა გააფართოოს ურთიერთობა კომერციულ საბანკო სექტორთან. მენარმეებისაგან და ფერმერებისაგან ბიზნეს-გეგმების უშუალო მიღებას უნდა ახორციელებდეს სოფლის მეურნეობის შესაბამისი სტრუქტურები, თითონ განიხილავდეს წარმოდგენილ პროექტებს და საბანკო სექტორს გადასცემდეს უკვე მოწონებულ პრიორიტეტულ პროექტებს დასაფინანსებლად. ნაცვლად დღეს არსებული სისტემისა, როდესაც კომერციული ბანკები თითონ ახორციელებენ მენარმე სუბიექტებისგან ბიზნეს-გეგმების მიღებას და შეფასებას საკუთარი ინტერესების გათვალისწინებით.

თანამედროვე პირობებში ობიექტურად უნდა განისაზღვროს კრედიტების განთავსების წესი; შემუშავდეს სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და შესაბამის კომერციულ ბანკებს შორის ურთიერთობათა ახალი პრინციპები და თანამშრომლობის მექანიზმები. საჭიროა ფართოდ იქნეს გამოყენებული სასოფლო-სამეურნეო სანარმოთა გრძელვადიანი დაკრედიტების ისეთი სპეციფიკური ფორმა, როგორიცაა ლიზინგი. ეს უკანასკნელი დიდ როლს შეასრულებს სასოფლო-სამეურნეო სანარმოთა ტექნოლოგიური მოწყობილობების მოძველებისაგან დაცვაში.

სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულისა და სურსათის წვრილ (გლეხურ) ინდივიდუალურ მწარმოებელთათვის კრედიტის ხელმისაწვდომობის გაზრდის დამატებით მექანიზმს წარმოადგენს სოფლად ადგილობრივი საკრედიტო კავშირების აღდგენა-განვითარება, საქართველოში დონორი ორგანიზაციების აქტიური მხარდაჭერით. მსოფლიო ბანკის, ევროკავშირის და სოფლის მეურნეობის საერთაშორისო ფონდის დახმარებით 1995 წლიდან დაიწყო სოფლად გლეხთა საკრედიტო კავშირების ჩამოყალიბება. 2007 წლისათვის საქართველოში სულ რეგისტრირებული იყო 171 საკრედიტო კავშირი 1540,5 ათასი ლარის საპაიო

კაპიტალით. ჩვენი აზრით, უნდა აღდგეს და ინტენსიურად წარიმართოს აგრარულ სექტორში თვით-დაკრედიტების სისტემის ფორმირება, საწყის ეტაპზე სასოფლო საკრედიტო კავშირების სახით, შემდგომ კი ეტაპობრივად რეგიონული ასოციაციების და საკრედიტო კოოპერატივების შექმნით.

ქვეყნის აგრობიზნესის სისტემის განვითარება და ამ სფეროში დასაქმებულთა შემოსავლების ზრდის სტაბილურობა დიდადაა დამოკიდებული სადაზღვევო სისტემის მწყობრ და გამართულ მუშაობაზე. ცნობილი მიზეზების გამო, საქართველოში 1991 წლიდან გაუქმებულ იქნა სასოფლო-სამეურნეო სანარმოთა სახელმწიფო დაზღვევა და ეს ფუნქცია გადაეცა კერძო სადაზღვევო კომპანიებს. სამწუხაროდ, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მაღალი რისკის დონის გამო კომერციულ სადაზღვევო კომპანიათა უმრავლესობა თავს არიდებს ფერმერული (გლეხური) მეურნეობების რისკების დაზღვევას. ამასთან ერთად, სადაზღვევო კომპანიათა სადაზღვევო შენატანების მეტისმეტად მაღალი საპროცენტო განაკვეთები და არახელსაყრელი სადაზღვევო პირობები მიუღებელია აგრარულ სექტორში დასაქმებულ სასოფლო-სამეურნეო სანარმოებისა და კორპორაციებისათვის.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, დღეისათვის მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ერთიანი სახელმწიფო-კომერციული სადაზღვევო სისტემის ჩამოყალიბება, სადაზღვევო ფონდების ფორმირებაში ბიუჯეტის ნილობრივი მონაწილეობის საფუძველზე. ამასთან, აუცილებელია დამკვიდრდეს მენარმე სუბიექტებისათვის სავალდებულო დაზღვევა, უწინარეს ყოვლისა, მაღალ სარისკო წარმოებაში. ხოლო, სადაზღვევო ბაზარზე შეიქმნას შესაბამისი კერძო კომპანიებისათვის თანაბარი კონკურენტული გარემო. სადაზღვევო საქმის განვითარება უნდა გახდეს გრძელვადიანი ინვესტირებისათვის კომპანიების დანაზოგების სწორი წარმართვის მნიშვნელოვანი საფინანსო არსი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. პ. კოლუაშვილი გ.ზიბზიბაძე - „აგრარული საწარმოს ეკონომიკა“, თბილისი, 2010 წ., 250 გვ.
2. უ. სამადაშვილი -ბიზნესის საფუძვლები, თბ. 2011წ., 450 გვ.
3. О. Ястребова – Введение в агробизнес. М., МГУ, 2004. 380ст